

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2021.gada 10.martā Nr.1-5/41

Uz 24.02.2021 1-38/554

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija

lasma.stabina@iem.gov.lv

*Par “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna
2021. – 2023.gadam” projekta saskaņošanu*

Tiesībsargs ir saņēmis Jūsu 2021.gada 24.februāra vēstuli Nr.1-38/554 “Par “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna 2021. – 2023.gadam” projekta saskaņošanu (reģistrēta 24.02.2021 ar Nr.59), kurā nosūtāt saskaņošanai sagatavoto “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna 2021. – 2023.gadam” projektu un lūdzat sniegt atbildi līdz 2021.gada 10.martam.

Iepazīstoties ar minēto vēstuli un tās pielikumā pievienoto “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna 2021. – 2023.gadam” projektu, tiesībsargs savas kompetences ietvaros sniedz sekojošus komentārus saistībā ar “Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna 2021. – 2023.gadam” (turpmāk – Plāns) projektā ietvertajiem pasākumiem, kas ir svarīgi cilvēku tirdzniecības novēršanā un apkarošanā.

1. Vispirms vēršama uzmanība uz atsevišķām tehniskām, ne pēc būtības, esošām lietām.
 - i. Proti, Plāna 3.lpp. 5.atsaucē tiek norādīts, ka, citēju: “Pārskata periodā kompetento iestāžu pārstāvji nav atpazinuši cilvēku tirdzniecības pazīmes un nav identificējuši iespējamus cilvēku [..]”. Šeit skaidrības nolūkos būtu vēlams paskaidrot pārskata perioda ietvaru. Noprotams, ka ar to domāts 2014.-2020.gads.
 - ii. Plānā tiek lietots vārds “prevence”. Nenoliedzot šāda termina lietojumu kā tādu, tomēr radās šaubas, vai juridiskā tekstā tomēr labāk nebūtu lietojams vārds *prevencija*.
 - iii. Plānā vajadzētu skaidri un konsekventi lietot vienu terminu, ar ko tiek apzīmēts piespiedu darbs. Proti, Plānā, piemēram, tā 5. un 8.lpp., atsevišķās vietās tiek lietots termins piespiedu darbs, brīžiem darba ekspluatācija vai darbaspēka ekspluatācija, bet citur darbaspēka tirdzniecība. Krimināllikuma 154.²pants kā cilvēku tirdzniecības veidu paredz piespiedu darbu, vienlaikus Krimināllikuma 280.panta otrajā daļā ir noteikta atbildība par personas nodarbināšanu īpaši *ekspluatējošos darba apstākļos*. Plāna teksta

labākai uztverei un saprotamībai būtu nepieciešams lietot vienu saskanīgu, atbilstošu terminu.

2. Plāna 5.lpp. ir iekļauta statistika par cilvēku tirdzniecības upuriem atzītajām personām (2014-2020), kur ir atspoguļots, cik personas par cilvēku tirdzniecības upuriem ir atzinusi Valsts policija un cik pakalpojumu sniedzēji. Tiesībsarga ieskatā statistikā, kur runa ir par upuru skaitu pie atsevišķām cilvēku tirdzniecības formām (Plāna 6.lpp.), arī būtu nepieciešams izdalīt, cik no tiem par cilvēku tirdzniecības upuriem ir atzinuši policija un cik pakalpojumu sniedzēji.
3. Plāna 5.lpp. ir norādīts, ka *proporcija starp personām, kuras ir atzītas par cietušajiem kriminālprocesā, un pakalpojumu sniedzēju identificētajiem cilvēku tirdzniecības upuriem ir vērā ņemama, taču tas nerada riskus, ka kādam upurim netiks nodrošināta palīdzība un atbalsts.* Tam viennozīmīgi var piekrist. Tomēr, vai tik liela atšķirība, kam par pamatu pēc Plānā norādītā ir personu, kuras ir bijušas pakļautas cilvēku tirdzniecībai, nespēja vai nevēlēšanās sadarboties ar tiesībsargu iestādēm, nerodas arī dēļ Valsts policijas un pakalpojumu sniedzēju izteikti atšķirīgās interpretācijas, kas ir un kas nav atzīstama par cilvēku tirdzniecību. Arī šo aspektu būtu vēlams atspoguļot, jo vainīgo personu saukšana pie kriminālatbildības ir vienlīdz svarīga tiesību mērķa – taisnīguma sasniegšanā.
4. Tiesībsargs pozitīvi novērtē apstākli, ka Plānā (7., 8.lpp.) minētos pasākumus paredzēts īstenot īpaši piedomājot pie vienlīdzīgu tiesību nodrošināšanas. Dzimumu līdztiesības integrētās pieejas izmantošana arī šajā aspektā ir nepieciešama un attiecīgi veicināma.
5. Plāna 9. un 10.lpp. ir norādīts, ka, citēju: *“Ir svarīgi, lai arī valsts sektora iestādes publiskajos iepirkumos un sadarbības līgumos paredzētu prasības sadarbības partneriem, apakšuzņēmējiem, piegādātājiem ievērot un nodrošināt cilvēktiesību standartus, tādējādi mazinot darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riskus.”* Tiesībsargs viennozīmīgi tam piekrīt, taču vienlaikus ir svarīgi saprast, cik daudzas iestādes šo principu kopā ar projekta FLOW “Nelikumīgu līdzekļu plūsmu un upuru atklāšanas sarežģījumi darbaspēka ekspluatācijas gadījumos” ieteiktajām darbībām īsteno realitātē. Plānā ir norādīts, ka *projektā izstrādāto publikāciju Iekšlietu ministrija izsūtīja elektroniskā veidā cilvēku tirdzniecības novēršanas valsts politikas īstenošanā iesaistītajām institūcijām un saņēma vēstuli no Aizsardzības ministrijas.* Šajā aspektā ir svarīgi, lai projekta FLOW ietvaros izstrādātos ieteikumus saņemtu ikviens valsts un pašvaldības iestāde, nevis tikai tās, kas jau ir tieši iesaistītas cilvēku tirdzniecības novēršanā un apkarošanā. Plāna 1.12.pasākums paredz *“Izstrādāt vadlīnijas – kā novērst un kā vērsties pret darbaspēka ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību publiskajos iepirkumos Latvijā.”* Līdz ar šo vadlīniju izstrādi tās būtu jāpublicē un jāizplata ikvienai valsts un pašvaldības iestādei, nevis tikai tām, kas jau Plānā ir norādītas kā iesaistītās institūcijas. Šajā aspektā būtu svarīgi arī saprast, kā ar šo rīku izmantošanu ies praksē.
Papildus būtu vēlams saprast, vai minētie rīki tika sūtīti arī privāto tiesību juridiskajām personām, t.i., komersantiem, darba devējiem u.tml.?
6. Plāna 3.rīcības virzienā ir ietverti vairāki pasākumi, kuru ietvaros paredzēts izvērtēt dažādu tiesisko regulējumu atbilstību. Vienlaikus starp šiem pasākumiem nav atrodamas Krimināllikuma 154.²panta ietvertā cilvēku tirdzniecības jēdziena trīs veidojošo elementu saskaņotības un efektivitātes izvērtējums. Indikācijas par

problēmu piemērot Krimināllikuma 154.²pantu, un tieši attiecībā uz darbības veidiem, lai personas varētu efektīvi saukt pie kriminālatbildības par cilvēku tirdzniecību, tiesībsargs saņēma pagājušajā gadā no atsevišķu prokuroru puses¹. Tam būtu pievēršama pastiprināta uzmanība, it īpaši ņemot vērā ASV Valsts departamenta ziņojumā izteikto rekomendāciju *veicināt sekmīgu izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un notiesāšanu lietās par cilvēku tirdzniecību (Krimināllikuma 154.¹pants)* (Plāna 12.lpp.).

7. Plāna 15.lpp. ir norādīts, ka, citēju: “*Latvijas valdība pilnībā izpilda starptautisko tiesību aktu prasību par to, ka palīdzība cilvēku tirdzniecības upurim tiek sniegta neatkarīgi no viņa/viņas gatavības būt par liecinieku un sadarboties ar izmeklēšanas iestādēm*”. Šeit tiesībsargs gan atgādina jau likuma “Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijas Republikā” atbilstības izvērtējumā Padomes Direktīvas 2004/81/EK (2004.gada 29.aprīlis) par uzturēšanās atļauju, ko izdod trešo valstu valstspiederīgām personām, kuras ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kurām ir palīdzēts nelegāli imigrēt un kuras sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, prasībām secināto, kur Eiropas Komisija ir izteikusi bažas saistībā ar Latvijas praksi, ka tiesību aktā noteiktais papildu nosacījums, ka no cietušā jāiegūst lietderīga informācija par iespējamo noziegumu, var radīt bažas par šīs direktīvas pareizu īstenošanu².
8. Tiesībsargs ļoti atzinīgi novērtē Iekšlietu ministrijas iniciatīvu izvērtēt iespēju pagarināt pašreizējo maksimālo nogaidīšanas periodu no 30 dienām līdz 180 dienām neatkarīgi no upura spējas vai vēlmes sadarboties ar tiesībsardzības institūcijām (Plāna 15.lpp.).
9. Plāna 17.lpp. runa ir par nepieciešamību uzlabot skolēnu izpratni un zināšanas par cilvēku tirdzniecības problemātiku, norādot, ka Latvijā nav veikts ne pētījums, ne aptauja par šo tēmu. Tiesībsargs informē, ka minētā sakarā var pieminēt tiesībsarga 2019.gadā veikto izpēti par cilvēku tirdzniecības riskiem Latvijas internātskolās un tās ietvaros izdarītajiem secinājumiem. Minētā informācija Iekšlietu ministrijai kopsavilkuma formā tika nosūtīta 08.02.2021., atsaucoties uz Eiropas Padomes darbības grupas pret cilvēku tirdzniecību (GRETA) lūgumu sniegt papildu informāciju minētā jautājuma sakarā.
10. Plāna 20. un 21.lpp. minēta informācija par institūcijām, kas ir nosūtījušas personas pie pakalpojumu sniedzējiem atbilstības cilvēku tirdzniecības upura kritērijiem izvērtēšanai un/vai rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai. Vēršu uzmanību, ka arī pēc tiesībsarga informācijas sniegšanas un novirzīšanas pie pakalpojumu sniedzēja viena persona 2020.gadā tika atzīta par cilvēku tirdzniecības upuri.
11. Plāna 24.lpp. norādīts, ka *Valsts policija atzīst, ka Latvijā cilvēku tirdzniecība varētu būt samazinājusies*. Tas, protams, ir Valsts policijas ieskaits, tomēr šādam pieņēmumam nevar piekrist. Tiesībsarga ieskatā tieši parādās riski vietējās (valsts iekšienes) cilvēku tirdzniecības “uzplaukumam”, jo palielinās bezdarbs, cilvēkiem trūkst naudas līdzekļu, turklāt pašreizējās izolētības dēļ – tie ir ideāli apstākļi. Ir nozares, kuras pandēmija tik ļoti neskar, piemēram, lauksaimniecība, mežizstrāde,

¹ Starpspektoriālās dialoga platformas tematiskās tikšanās "Darbaspēka migrācija Latvijā: piespiedu darba un ekspluatācijas riski" ietvaros 23.04.2020.

² Paziņojuma par Direktīvas 2004/81/EK piemērošanu 3.punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:52014DC0635>.

būvniecība, lopkopība. Šeit drīzāk varētu runāt par konstatēto gadījumu skaitu samazinājumu, nevis cilvēku tirdzniecības samazinājumu kā tādu.

12. Pie 1.3.pasākuma “Veikt skolēnu un studentu regulāru izglītošanu un informēšanu par cilvēku tirdzniecības problemātiku: cēloņiem, riskiem, sekām” tiesībsargs vērš uzmanību uz skolu programmu “Dzīvei gatavs”, kuras ietvaros dažādas iestādes var iesaistīties skolēnu izglītošanā par cilvēku tirdzniecību. Tiesībsargs šajā programmā iesaistījās 2019.gadā un 2021.gadā tiks turpinātas skolēnu apmācības par cilvēku tirdzniecības riskiem. Šī ir ļoti veiksmīga programma, kurā var iesaistīties faktiski jebkura iestāde, kā arī privāto tiesību subjekti.
13. 1.5.pasākums paredz *nodrošināt izglītojošas aktivitātes/mācības valsts un pašvaldību institūciju dažādu nozaru speciālistiem un darbiniekiem par cilvēku tirdzniecību*. Tiesībsargs papildus vērš uzmanību par tiesībsarga redzeslokā nonākošo problēmu, ka arī ieslodzījuma vietu amatpersonas ikdienā var saskarties ar cilvēku tirdzniecību, taču zināšanas par to, un rīcības modelis, ko tādā situācijā darīt, ir neskaidras un nepietiekamas. Līdz ar to Plānā ir jāiekļauj arī ieslodzījuma vietu amatpersonu apmācība par cilvēku tirdzniecības jautājumiem.
14. 2.1.pasākums paredz *sagatavot likumprojektu par nacionālo sadarbības un koordinācijas mehānismu cilvēku tirdzniecības novēršanai*. Vienlaikus Plāna 20.lpp. ir noteikts izstrādāt arī Ministru kabineta noteikumus par kārtību sadarbības un informācijas apmaiņas īstenošanai cilvēku tirdzniecības upuru atpazīšanā, palīdzības un atbalsta sniegšanā, aizsardzības nodrošināšanā un novirzīšanā pie sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Līdz ar to kā vienu no pasākumiem vajadzētu paredzēt arī minēto Ministru kabineta noteikumu izstrādi. Ja likumprojekta izstrādei termiņš ir noteikts 2021.gada beigās, tad attiecīgi arī Ministru kabineta noteikumus Plāna noteiktajā pārskata periodā būtu iespējams izstrādāt.
15. 2.3. un 3.4.pasākumos, kur paredzēts izvērtēt grozījumu izdarīšanu likumā “Par cilvēku tirdzniecības upura uzturēšanos Latvijas Republikā” attiecībā uz nogaidīšanas perioda noregulējumu, ir noteikti atšķirīgi izpildes termiņi, proti – 2023.gada beigās un 2022.gada beigās. Ņemot vērā, ka abos pasākumos ir paredzēts skatīt vienu un to pašu jautājumu, kas attiecas uz nogaidīšanas perioda noregulējumu, būtu nosakāms viens kopīgs izpildes termiņš, piemēram, 2022.gada beigās.
16. 3.1.pasākums paredz *noteikt kriminālatbildību par cilvēku tirdzniecības upuru pakalpojumu izmantošanu*. Pasākums konceptuāli, protams, ir atbalstāms, tomēr skaidrības nolūkos būtu vēlams to mazliet vairāk paskaidrot paša Plāna tekstā.
17. 3.2.pasākums paredz *izvērtēt, vai Krimināllikuma 164.panta otrajā daļā un 165.¹pantā paredzētie noziedzīgie nodarījumi pārklājas ar Krimināllikuma 154.¹pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu*. Tiesībsarga ieskatā šis izvērtējums būtu jāveic ne tikai attiecībā uz Krimināllikuma 164.panta otro daļu, bet uz visu pantu kopumā – jo viena no cilvēku tirdzniecības formām ir personas iesaistīšana prostitūcijā (sk. Krimināllikuma 154.²panta trešo daļu), kas attiecīgi ir ietverts Krimināllikuma 164.panta nosaukumā. Turklāt attiecībā uz nepilngadīgo, kas ir Krimināllikuma 164.panta trešajā un ceturtajā daļā ietverti noziedzīgo nodarījumu cietušais, nav nemaz nepieciešams konstatēt līdzekli, lai to atzītu par cilvēku tirdzniecību. Tāpat šeit, iespējams, varētu diskutēt arī par Krimināllikuma 139.panta un 139.¹panta izvērtējumiem, kas attiecīgi paredz kriminālatbildību par

Cilvēka audu un orgānu nelikumīga izņemšanu un izmantošanu un Cilvēka audu un orgānu donora un recipienta vervēšanu.

- 18.4.9.pasākums paredz tiesībsargam *nodrošināt valsts politikas cilvēku tirdzniecības novēršanā un apkarošanā īstenošanas efektivitātes novērtēšanu un iesniegt rekomendācijas tās uzlabošanai.* Šeit vēlams precizēt, vai tas ir domāts tiesībsarga ikgadējā gada ziņojuma Saeimai ietvaros vai atsevišķi? No minētā pasākuma apraksta tas nav skaidri saprotams, tāpēc to būtu vēlams paskaidrot sīkāk.

Ar cieņu
tiesībsarga pilnvarojumā
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas
vadītāja

Ineta Piļāne

Matīss Malojlo 67686768
matiss.malojlo@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu